
Funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL
OF EUROPE CONSEIL
DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

Projekat za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma u Srbiji

MOLI Srbija

DGI(2013) 6. jun 2013.

Tehnički referat:

Uputstvo za procenu rizika

**Autor referata: ekspert Saveta Evrope gđa Mod Bokerink
(Maud Bökkerink)**

ECCU-MOLI SERBIA-TP13-2013

Jun 2013.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA.....	4
2.1 Definicija pranja novca	4
2.1.1 Tri faze pranja novca	5
2.2 Definicija finansiranja terorizma	5
2.2.1 Četiri faze finansiranja terorizma.....	6
2.3 Veza između pranja novca i finansiranja terorizma.....	7
3. PROCENA RIZIKA OD PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA.....	7
3.1 Procena rizika poslovanja	8
3.2 Identifikacija rizika	10
3.2.1 Rizik zemlje ili geografski rizik.....	10
3.2.2 Rizik stranke (klijenta).....	11
3.2.3 Rizik transakcije, proizvoda i usluge.....	13
3.3 Analiza rizika – matrica rizika	15
3.4 Upravljanje rizikom	16
3.4.1 Sektorske politike i procedure.....	18
3.4.2 Obuka.....	18
3.5 Nadzor i preispitivanje rizika.....	19
3.5.1 Proces praćenja i nadzora	19
3.5.2 Ovlašćeno lice.....	19
3.5.3 Revizija	20
3.5.4 Preispitivanje procene rizika od PN/FT	20

Ovo uputstvo za procenu rizika zamišljeno je kao pomoć obveznicima prema srpskom Zakonu o SPN/FT, kako bi mogli da naprave procenu rizika za celo preduzeće i procene rizike od pranja novca i finansiranja terorizma za stranke, zemlje ili geografska područja, proizvode, usluge, transakcije i kanale isporuke. U uputstvu su opisani opšti procesi pranja novca i finansiranja terorizma, elementi odgovarajućeg sistema upravljanja rizikom od PN/FT, kao i faze procene rizika od PN/FT.

Nadzornim organima savetujemo da prilagode ovo uputstvo sektorima u kojima obavljaju nadzor dodavanjem primera koji su karakteristični za rizike od PN/FT

UPUTSTVO ZA PROCENU RIZIKA

1. UVOD

Preporukom br. 1 od 40 preporuka Radne grupe za finansijsku akciju (FATF) iz 2012. godine i Napomenom s tumačenjima uz nju zahteva se od nadzornih organa, finansijskih institucija određenih nefinansijskih poslova i profesija da primenjuju izvesne preporuke FATF na način koji podrazumeva procenu rizika. Da bi primenili procenu rizika na zahteve koji se odnose na borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (PN/FT), nadzorni organi i obveznici prvo treba da shvate kakvi su rizici od pranja novca i finansiranja terorizma vezani za njihovo poslovanje tako što će identifikovati i proceniti moguće rizike. Na taj način procena rizika predstavlja prvi korak koji obveznik treba da preduzme pre no što utvrdi i razradi mere za kontrolu i sprečavanje PN/FT, da bi bio siguran da će te mere biti primerene prirodi i veličini posla kojim se bavi.

Obveznici treba da preduzmu odgovarajuće korake da bi identifikovali i procenili rizike od pranja novca i finansiranja terorizma koji su vezani za njihove klijente, zemlju, odnosno geografsko područje kome pripadaju, kao i za proizvode, usluge, transakcije i kanale isporuke. Sve te procene treba pismeno da dokumentuju i da ih potom neprestano ažuriraju. Priroda i razmere procene rizika od PN/FT treba da budu primereni prirodi i veličini preduzeća. Obveznici treba uvek da razumeju rizike od pranja novca i finansiranja terorizma kojima su izloženi, ali nadzorne agencije mogu da odluče da u nekom slučaju nisu potrebne individualne dokumentovane procene rizika, ako su jasno identifikovani i do kraja spoznati konkretni rizici imanentni određenom sektoru.

Na osnovu procene rizika, obveznici treba da utvrde sektorsku politiku, sistem kontrole i procedure koji će im omogućiti da upravljaju identifikovanim rizicima i da ih delotvorno ublaže. Izraz „ublažiti” u ovom kontekstu označava smanjenje težine ili razmera rizika od PN/FT. Obveznici treba da nadziru sprovođenje tih kontrolnih mera i da ih, u slučaju potrebe, pojačaju. Kada procenjuju rizik, obveznici treba da uzmu u obzir sve relevantne faktore rizika pre no što konačno ustanove koliki je nivo ukupnog rizika i koji je odgovarajući nivo mera za ublažavanje rizika koji treba primeniti. Obveznici mogu da primenjuju te mere u različitim obimima, zavisno od vrste i nivoa rizika i saglasno različitim faktorima rizika.

Cilj ovog dokumenta jeste da se obveznici upute kako da sprovedu opštu procenu rizika od PN/FT u odnosu na svoje poslovanje, kao i da utvrde koje faktore rizika mogu da uzmu u obzir. Ovo uputstvo važi za sve obveznike pomenute u članu 4. Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma koji je na snazi u Republici Srbiji („Službeni glasnik RS”, broj 20/09).

U ovom uputstvu posebno su obrađene sledeće teme:

- rizici od PN/FT s kojima se suočavaju finansijske institucije i DNFBP (označeni nefinansijski sektor i samostalne profesije);
- metodologija procene rizika poslovanja;
- sektorska politika i procedure kontrole rizika od PN/FT.

2. PRANJE NOVCA I FINANSIRANJE TERORIZMA

Pranje novca i finansiranje terorizma su globalna pitanja koja se mogu negativno odraziti na ekonomsku, političku, bezbednosnu i socijalnu strukturu zemlje. Posledice pranja novca i finansiranja terorizma podrivaju stabilnost, transparentnost i efikasnost finansijskog sistema zemlje, izazivaju ekonomske poremećaje i nestabilnost, ugrožavaju programe reformi, smanjuju ulaganja, nanose štetu ugledu zemlje i ugrožavaju nacionalnu bezbednost.

Rizici od PN/FT nastaju i usled propusta u primeni Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma i podzakonskih akata koji su u vezi s tim zakonom. Zbog propusta u sprečavanju rizika od pranja novca i finansiranja terorizma obveznik može da bude u znatnoj meri izložen riziku od kaljanja vlastitog ugleda i rizika da mu regulatorni organ izrekne kazne.

2.1 DEFINICIJA PRANJA NOVCA

Pranje novca obuhvata sve radnje koje kriminalci preduzimaju da bi prikrili i zamaskirali poreklo prihoda ostvarenih kriminalom i stvorili utisak da je ta imovina stečena zakonitim putem. Pranje novca omogućuje kriminalcima da svoja nezakonito stečena novčana sredstva koriste, a da pritom ne pobude ničiju sumnju. Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma utvrđena je sledeća pravna definicija pranja novca:

- 1) Konverzija ili prenos imovine stečene izvršenjem krivičnog dela;
- 2) Prikrivanje ili netačno prikazivanje prave prirode, porekla, mesta nalaženja, kretanja, raspolaganja, vlasništva ili prava u vezi sa imovinom koja je stečena izvršenjem krivičnog dela;
- 3) Sticanje, držanje ili korišćenje imovine stečene izvršenjem krivičnog dela.

Pranje novca obuhvata širok dijapazon aktivnosti koje mogu biti preduzete radi prikrivanja porekla imovine stečene izvršenjem krivičnog dela. Proces pranja novca može podrazumevati čitav niz transakcija obavljenih kako u neformalnom, tako i u formalnom sektoru, u kojima imovina stečena izvršenjem krivičnog dela predstavlja input, dok su dobra sa oreolom legitimnosti output tih transakcija. Svako ko pruža usluge ili isporučuje određene proizvode koji se mogu koristiti za skladištenje ili prenos vrednosti može biti zloupotrebljen kao instrument u procesu pranja novca. Novac se može prati kroz poslovanje u finansijskom sektoru, kao i kroz poslovanje van finansijskog sektora.

2.1.1 Tri faze pranja novca

Pranje novca se obično opisuje kao proces koji se odvija u tri faze, u cilju prikrivanja porekla imovine stečene izvršenjem krivičnog dela.

- Ulaganje;
- Raslojavanje (prikrivanje);
- Integrisanje.

U početnoj fazi, fazi ulaganja, imovina stečena izvršenjem krivičnog dela plasira se u finansijski sistem, na primer tako što se gotovinska sredstva deponuju na račun. Veliki gotovinski iznosi razbijaju se na manje delove da bi pobuđivali manje sumnje, pa se potom u određenom periodu deponuju na račune u raznim finansijskim ustanovama. Pored toga, nezakonito stečena novčana sredstva mogu se investirati u hartije od vrednosti, polise osiguranja itd. Novac stečen izvršenjem krivičnog dela takođe se može pomešati s prihodima od zakonitog poslovanja ili se može prikazati kao prihod od lažnih ili „fantomskih” firmi koje, zapravo, i ne posluju, već isključivo služe za deponovanje gotovinskih sredstava na račune.

U drugoj fazi, fazi „raslojavanja”, sredstva se prebacuju s računa na kome su bila deponovana na druge račune u čitavom nizu transakcija, a ti drugi računi nalaze se u raznim institucijama širom sveta. Mnoge od tih transakcija nemaju nikakvu ekonomsku logiku i praktično ostaju neevidentirane u poslovanju. Glavni cilj tih transakcija jeste da se prikrije veza između novčanih sredstava i kriminalne aktivnosti kojom su ta novčana sredstva stečena. Svrha transakcija o kojima je reč jeste da se sakrije trag novca i da se ometu svi oni koji pokušavaju da istragom utvrde poreklo tih novčanih sredstava.

U trećoj fazi, fazi integrisanja, novac se ulaže u zakonito poslovanje, umetnička dela, akcije, nepokretnosti, luksuznu robu. Veoma je teško u toj fazi jasno razlučiti zakonita od nezakonitih novčanih sredstava.

Jedan od ključnih koraka u procesu pranja novca podrazumeva kombinovanje nezakonito stečenog novca s prihodom od zakonitog poslovanja da bi se prikrili izvori nezakonito stečenih sredstava. Tako novac ponovo ulazi u zakonite ekonomske tokove jer se ulaže u poslovanje ili se investira na neki drugi način da bi delovao kao „zakoniti” novac stečen zakonitim poslovanjem. Drugi način je oživljavanje nekog preduzeća koje je zapalo u teškoće tako što će se u njegovo poslovanje uložiti velika novčana sredstva, da bi preduzeće potom nastavilo s normalnim poslovnim aktivnostima koje ostvaruje kriminalnim novcem, a "perači novca" pritom dobijaju dividende i plate kao zakonite izvore prihoda.

Te tri faze se ne moraju nužno odvijati tim redom zato što kriminalci nekad odluče da direktno ulože nezakonito stečena sredstva u luksuznu robu ili nepokretnosti. Isto tako, u slučaju nekih krivičnih dela, kao što su pronevere i prevare u oblasti investicija, novčana sredstva kriminalaca već se nalaze u finansijskom sistemu, pa onda više nema potrebe da se dodatno ubacuju u sistem. Sem toga, pre no što se u finansijski sistem uvede nezakonito stečen novac, taj novac se često samo prebacuje s mesta na mesto, bilo fizički poštom ili preko kurira, bilo korišćenjem sistema za transfer novčanih sredstava.

2.2 DEFINICIJA FINANSIRANJA TERORIZMA

Finansiranje terorizma predstavlja poseban oblik finansijskog kriminala. U suštini, to je delo koje obuhvata prikupljanje, obezbeđivanje ili ubiranje finansijskih sredstava za finansiranje terorizma, izvršenje terorističkog čina ili finansiranje terorističke organizacije. Osnovni cilj pojedinaca i organizacija koji su umešani u

finansiranje terorizma ne mora nužno biti prikrivanje izvora finansijskih sredstava, već je to prvenstveno želja da se prikrije priroda aktivnosti za čije su finansiranje ta novčana sredstva namenjena. Teroristi koriste čitav niz različitih metoda za transferisanje novca kako bi se njime zadovoljile potrebe njihovih organizacija i aktivnosti, uključujući finansijski sektor, prenos gotovine, trgovinu, donacije i dobrotvorne organizacije, kao i (neformalne) sisteme za prenos novca.

Novčana sredstva namenjena terorističkim organizacijama i aktivnostima mogu poticati iz zakonitih izvora, kao što su donacije, dobrotvorne organizacije, prihodi stečeni zakonitim poslovanjem, kao i novčana sredstva iz nezakonitih izvora, kao što su krijumčarenje droge, krijumčarenje oružja, zlata i dijamanta, pronevere, otmice i iznude.

Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma utvrđeno je da finansiranje terorizma predstavlja obezbeđivanje ili prikupljanje imovine ili pokušaj da se imovina obezbedi ili prikupli, s namerom da se koristi ili sa znanjem da će se koristiti, u celosti ili delimično:

- 1) za izvršenje terorističkog akta;
- 2) za delovanje terorista;
- 3) za delovanje terorističkih organizacija.

U smislu navedenog zakona, pod finansiranjem terorizma smatra se i podstrekavanje i pomaganje u obezbeđivanju i prikupljanju imovine, bez obzira na to da li je teroristički akt izvršen i da li je imovina korišćena za izvršenje krivičnog dela.

2.2.1 Četiri faze finansiranja terorizma

Postoje četiri faze u finansiranju terorizma:

- Prikupljanje novčanih sredstava iz zakonitog poslovanja ili od kriminalnih aktivnosti;
- Držanje novčanih sredstava prikupljenih na taj način;
- Transfer novčanih sredstava teroristima;
- Korišćenje tih novčanih sredstava.

Prva faza obuhvata prikupljanje sredstava od zakonitog poslovanja kompanija koje su povezane s terorističkim organizacijama ili individualnim teroristima ili kompanija koje oni čak predvode, ili sredstava stečenih kriminalnim aktivnostima, kao što su krijumčarenje droga, otmice, iznuda, pronevere itd. Značajan izvor tih novčanih sredstava predstavljaju i donacije pojedinaca koji podržavaju ciljeve terorističkih organizacija i dobrotvornih fondova koji prikupljaju novac i usmeravaju ga terorističkim organizacijama.

U drugoj fazi, prikupljena novčana sredstva čuvaju se na različite načine, što obuhvata i račune otvorene preko posrednika, pojedinaca ili kompanija.

Treća faza obuhvata transfer tih novčanih sredstava jedinicama terorističke organizacije ili pojedincima da bi ih oni koristili za svoje delovanje. U toj fazi uobičajeno je da se kao mehanizmi za prenos novca koristi međunarodni elektronski prenos novca između banaka ili remitenata, dobrotvornih organizacija, (neformalnih) sistemi za prenos novca ili mreže. Novac se takođe može prenositi kurirskom poštom ili krijumčariti preko granice.

Poslednju fazu predstavlja upotreba tih novčanih sredstava. Kriminalna namera vezana za ta novčana sredstva postaje očigledna onda kada se ona koriste za aktivnosti terorističkih organizacija, kao što je kupovina eksploziva, oružja, opreme za

telekomunikacije, pružanje podrške redovnim aktivnostima terorističkih ćelija, obezbeđivanje skrovišta i pružanje zdravstvene nege, finansiranje kampova za obuku, propagande, političke podrške i utočišta.

Od obveznika se ne očekuje da utvrde da li je krivično delo izvršeno ili da li je planirano; njihova uloga se odnosi na prijavljivanje sumnjivih aktivnosti, dok uprava za sprečavanje pranja novca (USPN) i istražni organi treba dalje da vode istragu u datom slučaju da bi utvrdili da li postoji veza s terorizmom.

2.3 VEZA IZMEĐU PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Tehnike i metodi koji se koriste za pranje novca slični su onima koji se koriste za finansiranje terorizma, ali među njima u isto vreme postoje i značajne razlike. Kada je reč o pranju novca, početni novac je uvek proistekao iz nezakonitih aktivnosti, dok u slučaju finansiranja terorizma novac može poticati i od nezakonitih i od zakonitih aktivnosti. Teroristi koriste iste tehnike i prolaze kroz iste faze karakteristične za pranje novca ne bi li nekako prikrili identitet svojih finansijera. Međutim, glavni cilj lica koja se bave finansiranjem terorizma ne mora nužno biti prikrivanje izvora novčanih sredstava, već prikrivanje prirode finansirane aktivnosti. Kada teroristi povlače sredstva iz zakonitih izvora, ta sredstva je još teže otkriti i pratiti. Finansijske transakcije koje su u vezi s nekim terorističkim činom uglavnom podrazumevaju manje novčane vrednosti od onih koje su povezane s pranjem novca; međutim, kada je reč o finansiranju terorističke organizacije, može se raditi od velikim novčanim iznosima.

Efikasan sistem borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma mora „pokriti” i jedan i drugi rizik: taj sistem mora sprečiti, otkriti i kazniti i plasiranje nezakonitih novčanih sredstava u zakoniti finansijski sistem, kao i obezbeđivanje finansijskih sredstava teroristima i terorističkim organizacijama kojima oni finansiraju svoje aktivnosti.

3. PROCENA RIZIKA OD PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Preporuka br. 1. FATF i Napomena s tumačenjima uz nju (stav 8) zahtevaju da obveznici procene rizike s kojima se suočavaju u svom poslovanju i ta procena treba da obuhvati rizike koji se odnose na klijente; rizike vezane za određenu zemlju ili geografsko područje; rizike vezane za proizvode i usluge; rizike vezane za transakcije i rizike vezane za kanale isporuke. Da bi obveznici ispunili tu svoju obavezu saglasno Zakonu o SPN/FT i da bi sproveli preporuke FATF, treba da preduzmu mere za procenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Procena rizika omogućuje svakom od njih da jasno usredsredi sve svoje napore na planu SPN/FT i donese odgovarajuće mere kako bi najbolje opredelio raspoložive resurse.

Pravni osnov za primenu radnji i mera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma jeste Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, koji propisuje u svome članu 7. da je obveznik dužan da izradi analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u skladu sa smernicama koje donosi organ nadležan za nadzor nad primenom tog zakona. Analiza rizika treba da sadrži procenu rizika za svaku grupu ili vrstu stranke, poslovnog odnosa i usluge koju obveznik pruža u okviru svoje delatnosti ili transakcije.

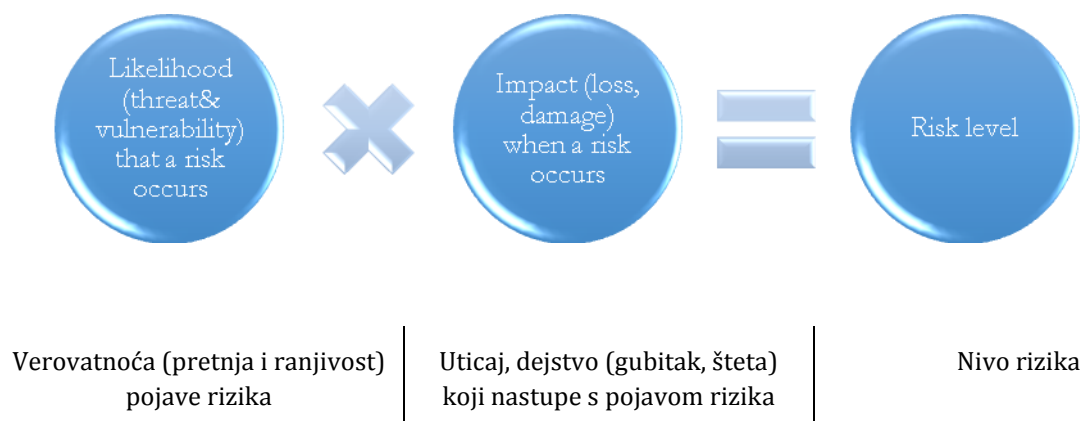
Svaka institucija, bez obzira na svoju veličinu i složenost, dužna je da razradi odgovarajući sistem za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Taj sistem za upravljanje rizikom treba da obezbedi da se svi rizici od PN/FT kontinuirano i sveobuhvatno identifikuju, procenjuju, nadziru, ublažavaju i da se njima upravlja.

Da bi sistem za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma bio adekvatan, on treba da obuhvati sledeće:

- Procenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, rizika koje sobom nosi samo poslovanje;
- Sektorsku politiku i procedure koje se preduzimaju radi kontrole rizika od pranja novca i finansiranja terorizma;
- Organizacionu strukturu za sprovođenje u delo tih sistema kontrole upravljanja rizikom;
- Proces sistematskog proveravanja i procene primerenosti sistema kontrole.

3.1 PROCENA RIZIKA POSLOVANJA

Rizik je funkcija verovatnoće zbivanja rizičnih događaja i uticaja rizičnih događaja. Verovatnoća događanja predstavlja kombinaciju pretnji i ranjivosti, odnosno, drugačije rečeno, rizični događaji se zbivaju onda kada pretnja iskoristi ranjivost. Saglasno tome, nivo rizika se može sniziti tako što će se umanjiti pretnje, ranjivosti ili njihov uticaj.

Da bi se utvrdila izloženost obveznika riziku od PN/FT i sagledalo delotvorno upravljanje tim rizikom, sam obveznik mora da identifikuje svaki segment svog poslovanja u kome se može pojaviti pretnja od PN/FT i mora proceniti svoju ranjivost u odnosu na tu pretnju. Neophodno je da se rizici od PN/FT kontinuirano identifikuju na svim nivoima upravljanja – od operativnog nivoa do izvršnog odbora – i da u taj proces budu uključene sve organizacione jedinice obveznika. Većina i složenost poslovanja obveznika imaju važnu ulogu u odlučivanju o tome koliko je on privlačan ili podložan riziku od PN/FT. Na primer, kada je organizacija velika, manja je verovatnoća da će ona lično poznavati klijenta, pa taj klijent može biti u znatno većoj meri anoniman nego što je klijent neke male organizacije. Isto tako, organizacija koja pruža usluge na međunarodnom planu može biti za nekog ko želi da opere novac atraktivnija od domaće organizacije.

Pošto se identifikuju rizici, treba adekvatno proceniti izloženost riziku od pranja novca i finansiranja terorizma, što će omogućiti obvezniku da proceni verovatnoću negativnog uticaja koji bi mogao proisteći iz tog rizika, kao i potencijalno dejstvo tog rizika na realizaciju ciljeva poslovanja.

Identifikacija i analiza rizika treba da budu sprovedeni za sve postojeće i nove proizvode, aktivnosti i procese. Delotvoran proces identifikacije rizika od PN/FT i

analiza tog rizika služi kao osnova za uspostavljanje odgovarajućeg sistema upravljanja rizikom i kontrole rizika, i, sledstveno tome, za ostvarivanje krajnjeg cilja – a to je svođenje na najmanju moguću meru eventualnih negativnih efekata koji bi mogli proisteći iz tog rizika.

Procena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma polazi od pretpostavke da različiti proizvodi i usluge koje obveznici nude u sklopu svog poslovanja, ili različite transakcije koje oni obavljaju, nisu podjednako podložni tome da ih kriminalci zloupotrebe. Procena rizika se vrši da bi bilo moguće primeniti mere kontrole koje su srazmerne identifikovanom riziku. To omogućava obveznicima da se usredsrede na one klijente, zemlje proizvode, usluge, transakcije i kanale isporuke koji predstavljaju najveći potencijalni rizik.

Postupak procene rizika od PN/FT ima četiri faze:

- 1) identifikovanje oblasti poslovanja koje su podložne PN/FT;
- 2) sprovođenje analize kako bi se utvrdilo kolika je verovatnoća da će nastupiti PN/FT i kakav bi u tom slučaju bio njegov uticaj;
- 3) upravljanje rizicima;
- 4) nadzor nad rizicima i njihovo preispitivanje.

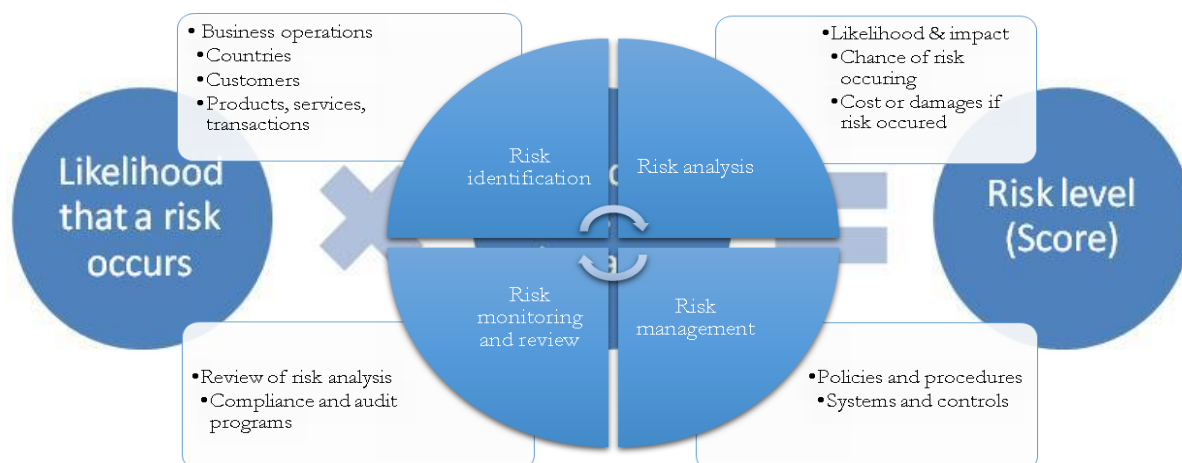
Prva faza procene rizika podrazumeva identifikovanje klijenata, proizvoda, usluga, transakcija i geografskih lokacija koje su specifične za obveznika. Zavisno od specifičnih karakteristika izvesnih klijenata, proizvoda, usluga i transakcija, kao i kanala isporuke, razlikuje se i opasnost od pranja novca i finansiranja terorizma i podložnost tim pojavama.

U drugoj fazi, rizike od PN/FT s kojima se obveznik može suočiti treba analizirati kao kombinaciju verovatnoće da do te pojave dođe i uticaja troškova ili štete koji bi u datoj situaciji mogli nastati. Taj uticaj se može sastojati od finansijskog gubitka za poslovanje usled izvršenja krivičnog dela ili od novčanih kazni koje vlasti u datoj situaciji izreknu. Tu se takođe može raditi o šteti nanetoj ugledu poslovanja ili celom sektoru. Analiza određenih kategorija rizika i njihovih kombinacija specifična je za svaki entitet obveznika ponaosob, tako da se zaključak o ukupnom nivou rizika mora zasnivati na svim relevantnim informacijama.

U trećoj fazi, obveznik će, na temelju analize, primeniti strategije upravljanja rizikom i sprovesti odgovarajuću sektorsku politiku i primeniti primerene procedure. Da bi se delotvorno ublažio i suzbio rizik, biće primenjeni adekvatni sistemi i mehanizmi kontrole.

Na kraju, u tom procesu treba nadzirati i preispitivati same rizike i upravljanje rizicima. Obveznik to može učiniti tako što će razraditi režim nadzora kroz programe usaglašavanja i revizije. Procena rizika od pranja novca i finansiranja terorizma mora se periodično revidirati na osnovu toga u kolikoj su se meri rizici promenili ili u kolikoj su se meri promenili vidovi poslovanja ili strategije samih obveznika.

METOD PROCENE RIZIKA

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Poslovanje ▪ Zemlje ▪ Klijenti ▪ Proizvodi, usluge, transakcije 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verovatnoća i uticaj, dejstvo ▪ Šanse da dođe do rizika ▪ Cena ili šteta ukoliko dođe do rizika
	Identifikacija rizika	Analiza rizika	
	Nadzor nad rizikom i revizija rizika	Upravljanje rizikom	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Revizija analize rizika ▪ Programi usaglašavanja i revizije 			<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sektorska politika i procedure ▪ Sistemi i kontrole

S obzirom na činjenicu da se priroda finansiranja terorizma razlikuje od prirode pranja novca, procena rizika mora sadržati i analizu ranjivosti u pogledu finansiranja terorizma. Budući da novac koji se koristi za finansiranje terorizma može poticati i iz zakonitih izvora, priroda tih izvora može se razlikovati. Kada izvori finansiranja terorizma potiču iz kriminalnih aktivnosti, onda je procena rizika koja se odnosi na pranje novca primenljiva i na procenu rizika za finansiranje terorizma.

3.2 IDENTIFIKACIJA RIZIKA

Prvi korak u proceni rizika od PN/FT jeste identifikacija određenih kategorija rizika, na primer, rizika klijenata može varirati od institucije do institucije, to jest, neka institucija može zaključiti da su određene kategorije rizika za nju važnije od drugih.

3.2.1 Rizik zemlje ili geografski rizik

Rizik zemlje ili geografski rizik može se pojaviti zbog lokacije klijenta, polazišta ili odredišta transakcije klijenta, ali i zbog vlastitih poslovnih aktivnosti obveznika o kome

je reč, njegove lokacije i lokacije njegovih organizacionih jedinica. Rizik zemlje ili geografski rizik, u kombinaciji sa ostalim kategorijama rizika, daje korisne informacije o potencijalnoj izloženosti pranju novca i finansiranju terorizma.

Ne postoji opšta definicija toga koje zemlje ili geografska područja mogu biti kategorizovani kao zemlje niskog ili zemlje visokog rizika. Faktori koji mogu definisati to da li su određena zemlja ili geografsko područje u većoj meri ranjivi na pranje novca i finansiranje terorizma mogu obuhvatiti različite kriterijume. Činioci koji bi mogli ukazati na viši rizik su sledeći:

- Zemlje ili geografska područja koja su izložena sankcijama, embargu ili nekim sličnim merama koje su im, na primer, uvele Ujedinjene nacije, Evropska unija ili Sjedinjene Američke Države;
- Zemlje ili geografska područja za koje su pouzdani izvori (npr., FATF, MMF ili Svetska banka) utvrdili da ne poseduju odgovarajući sistem za sprečavanje pranja novca i/ili finansiranja terorizma. Ovde se posebno ukazuje na takozvani „proces ICRG” (*International Co-operation Review Group* – Grupa za reviziju međunarodne saradnje) FATF. Posle svakog održanog sastanka (u februaru, junu i oktobru) FATF objavljuje spisak zemalja koje, po njegovom mišljenju, ne poseduju odgovarajući sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma;
- Zemlje ili geografska područja za koje je iz pouzdanih izvora utvrđeno da obezbeđuju novčana sredstva ili da na neki drugi način podržavaju terorističke aktivnosti;
- Zemlje ili geografska područja za koje je iz pouzdanih izvora utvrđeno da imaju visok nivo korupcije ili drugih vidova kriminaliteta.

Pored toga, ministar finansija, postupajući u skladu sa svojim ovlašćenjima, treba da utvrdi spisak zemalja koje primenjuju međunarodne standarde u oblasti borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, a koji su, kao minimum, na nivou standarda Evropske unije (takozvana bela lista), kao i spisak onih država koje ne primenjuju standarde borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma (takozvana crna lista).

3.2.2 Rizik stranke (klijenta)

Radi procene rizika od PN/FT, obveznik treba da utvrdi da li je tip stranaka odnosno klijenata takav da je povezan s pojačanim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Na osnovu vlastitih kriterijuma, obveznik utvrđuje da li stranka predstavlja veći rizik. Kategorije stranaka koje mogu ukazati na postojanje većeg rizika su sledeće:

- Stranke koje svoje poslovne odnose ili transakcije obavljaju (ili su ih obavljale) u neuobičajenim okolnostima, kao što su neobjašnjiva geografska udaljenost između entiteta i lokacije stranke, česti i neobjašnjeni transferi računa u različite institucije i često i neobjašnjivo prebacivanje sredstava s jednog na drugi način na raznim geografskim lokacijama;
- Stranke čija je struktura takva ili su karakteristike datog entiteta ili poslovnog odnosa takve da je teško identifikovati pravog vlasnika ili onoga ko ima kontrolni interes, ili je pak reč o strankama koje koriste račune koji se drže u ime nekog drugog, ili trustove, ili članove porodice ili treća lica, itd.;
- Poslovanja u kojima se u velikoj meri koriste gotovinska sredstva, uključujući i (neformalne) agencije za prenos novca, menjačnice, kockarnice, kladionice itd.;

- Humanitarne i druge „neprofitne” organizacije (posebno one koje rade na „prekogranichnoj” osnovi) i ne podlezu nijednom vidu nadzora ili kontrole;
- Indirektni odnosi preko posrednika koji nisu (ili nisu u dovoljnoj meri) predmet mera za sprečavanje PN/FT ili nisu ni pod čijim nadzorom;
- Stranke koje predstavljaju politički izložena lica;
- Povremene stranke koje obavljaju transakcije čija vrednost prelazi određeni prag vrednosti.

Kanali isporuke takođe imaju određenu ulogu u proceni rizika stranke. Razmere u kojima obveznik radi neposredno sa strankama ili radi preko posrednika ili preko korespondentskih institucija, ili pak uspostavlja poslovne odnose tako da stranke uopšte nisu fizički prisutne – sve su to važni činiooci koje valja uzeti u obzir kod procene rizika određene kategorije stranaka.

Obveznik opisuje sve tipove ili kategorije stranaka s kojima posluje i procenjuje koliko je verovatno da će ti tipovi ili kategorije stranaka zloupotrebiti taj entitet za pranje novca ili finansiranje terorizma. Ta verovatnoća je, na primer, veća ako se to može dogoditi nekoliko puta godišnje, srednja je ako se to može dogoditi jednom godišnje, a mala je ako takvo događanje nije verovatno, mada nije nemoguće. Kada procenjuje uticaj, obveznik može, na primer, analizirati finansijsku štetu koju bi izazvalo samo to krivično delo ili koju bi izazvale regulatorne kazne; može analizirati štetu nanetu ugledu institucije ili celog sektora. Uticaj, odnosno dejstvo može se kretati u dijapazonu od malog, kada se radi samo o kratkoročnim ili „jeftinim” posledicama, do velikog (veoma velikog) kada su na delu veoma skupe i dugoročne posledice koje utiču na valjano funkcionisanje date institucije.

SAMO PRIMER

Opis tipova stranaka

Poslovanje MSP:

Klijenti iz sektora malih i srednjih preduzeća (MSP) obično su domaća preduzeća s jednostavnom vlasničkom strukturom. Oni se većinom služe gotovinom i više lica može postupati u njihovo ime. Verovatnoća da deponovana sredstva potiču iz nezakonitih izvora je srednja. Zbog velikog broja stranaka iz MSP sektora u datoj instituciji, uticaj, međutim, može biti veliki. Procena rizika glasi: visok.

Međunarodne korporacije:

Stranke, odnosno klijenti koji predstavljaju međunarodne korporacije imaju složenu vlasničku strukturu i često imaju stranca za stvarnog vlasnika. Iako postoji samo nekoliko takvih stranaka, većina njih ima sedište u nekoj ofšor zoni. Verovatnoća da dođe do pranja novca je velika, ali će zbog ograničenog broja takvih stranaka uticaj, odnosno dejstvo biti umereno. Procena rizika glasi: srednji.

Itd., itd.

Na osnovu navedenih opisa može se sačiniti sledeća tabela:

SAMO PRIMER

<i>Tip stranke</i>	<i>Verovatnoća</i>	<i>Uticaj</i>	<i>Procena rizika</i>
Domaća stranka, posluje na malo	Srednja	Umeren	Srednji
Privatni bankarski klijent	Velika	Veliki	Visok
MSP poslovanje	Velika	Veliki	Veliki
Međunarodna korporacija	Velika	Umeren	Srednji
Kompanija čije su akcije na berzi	Mala	Minoran	Nizak
Politički eksponirana lica	Velika	Veliki	Visok
Broker (posrednik u prodaji) hartija od vrednosti (HoV)	Mala	Veliki	Srednji
Slučajna stranka	Velika	Srednji	Srednji

Navedena analiza rizika je opšta analiza za različite tipove ili kategorije stranaka. To je polazište za klasifikaciju rizika pojedinačne stranke. Na osnovu okolnosti karakterističnih za individualnu stranku, kao što je njeno poreklo i predistorija ili ono što se može zaključiti na osnovu svih ostalih informacija, može se prilagoditi i klasifikacija date stranke. Na temelju te individualne klasifikacije rizika, biće primenjenere odgovarajuće mere i radnje poznavanja i praćenja stranke.

3.2.3 Rizik transakcije, proizvoda i usluge

Sveobuhvatna procena rizika od PN/FT takođe mora uzeti u obzir potencijalne rizike koji proističu iz transakcija, proizvoda ili usluga koje data institucija nudi svojim klijentima i načina na koji se ti proizvodi i usluge isporučuju klijentu, odnosno stranci. Obveznik bi trebalo da obrati posebnu pažnju na rizike od pranja novca i finansiranja terorizma koji bi mogli iskrsnuti ako dođe do primene novih tehnologija.

Kada se identifikuju rizici koji proističu iz transakcija, proizvoda i usluga mogu se uzeti u obzir sledeći činiooci:

- Usluge koje su međunarodno priznati izvori identifikovali kao visokorizične usluge, kao što su međunarodne korespondentske bankarske usluge (i međunarodne) privatne bankarske aktivnosti;
- Usluge čiji su predmet banknote i trgovina plemenitim metalima i njihova isporuka;
- Usluge koje inherentno promovišu anonimnost ili lako mogu da pređu međunarodne granice, kao što su bankarske usluge onlajn, pripejd kartice, privatne investicione kompanije i trustovi;
- Novi ili inovativni proizvodi ili usluge koje ne pruža neposredno obveznik, već se za njihovo pružanje koriste kanali samog obveznika;
- Proizvodi koji zahtevaju veliku uplatu ili isplatu gotovinskih sredstava;
- Kupovina vrednih dobara ili robe (nepokretnosti, trkaći konji, vozila, drago kamenje, plemeniti metali itd.);
- Kockarske ili kladioničarske aktivnosti (klađenje na konjskim trkama, internet kockanje itd.);

- Transakcije ili usluge u kojima nema neposrednog kontakta između učesnika;
- Jednokratne transakcije.

Proizvodi koji se daju samo na lizing, polise životnog osiguranja s malom godišnjom premijom ili malom jednokratnom premijom, potrošački zajmovi ili proizvodi štednje imaju veoma nizak inherentni rizik zato što je potrebno da prođe dosta vremena da bi se ostvarila korist. Ostali proizvodi, kao što su naizmjenični zajmovi (*back-to-back loans*), finansiranje međunarodne trgovine, transakcije čiji su predmet nekretnine ili drugi izuzetno kvalitetni proizvodi velike složenosti mogu podrazumevati veći rizik zbog same svoje složenosti ili zbog toga što ne postoji transparentnost.

Da bi izvršio procenu rizika, obveznik treba da opiše sve proizvode i usluge koje pruža i da proceni verovatnoću da će stranke zloupotrebiti taj proizvod za pranje novca ili za finansiranje terorizma, kao što treba da proceni i uticaj, odnosno dejstvo takve pojave na sličan način na koji to čini za stranku.

SAMO PRIMER

Opis tipova proizvoda, transakcija i usluga

Životno osiguranje

Proizvodi životnog osiguranja su jednostavni, a premije pokazuju sklonost ka tome da budu veoma niske. Premije se mogu isplatiti isključivo preko bankovnog računa i tu nema mesta gotovini. Proizvodi životnog osiguranja prodaju se isključivo rezidentima u Srbiji. Verovatnoća da se proizvodi osiguranja koriste za PN/FT je niska, kao što će biti i mali uticaj, odnosno dejstvo ako do PN/FT ipak dođe. Rizik se procenjuje kao nizak.

Pripejd kartice

Pripejd kartice predstavljaju novi proizvod date institucije i način njihovog korišćenja još nije sasvim jasan. Kartice se pune deponovanjem gotovinskih sredstava i pritom nema obaveze da se poseduje račun u banci. Verovatnoća da se pripejd kartice koriste za PN/FT je velika, a uticaj na poslovanje, s obzirom na to da je reč o novom proizvodu, bio bi veoma veliki. Rizik se procenjuje kao veliki.

Itd., itd.

Na osnovu navedenog opisa, može se sačiniti sledeća tabela:

SAMO PRIMER

<i>Tip transakcije</i>	<i>Verovatnoća</i>	<i>Uticaj</i>	<i>Procena rizika</i>
Transakcije klađenja	Velika	Umeren	Srednji
Onlajn transakcije	Velika	Veliki	Visok
Domaći bankarski transfer	Srednja	Umeren	Srednji
Pripejd kartica	Velika	Veliki	Visok
Životno osiguranje	Mala	Minoran	Mali
Račun HoV	Mala	Minoran	Mali
Poštanska pošiljka	Srednja	Minoran	Mali

3.3 ANALIZA RIZIKA – MATRICA RIZIKA

Kada procenjuje rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, obveznik treba da ustanovi da li sve identifikovane kategorije rizika predstavljaju nizak, srednji, visok ili neprihvatljiv rizik za poslovanje. Dotična institucija mora razmotriti različite faktore, na primer broj i obim transakcija, geografsku lokaciju i prirodu odnosa sa strankom, odnosno klijentom. Prilikom te analize, institucija takođe mora da sagleda razlike u načinu na koji ona sama uspostavlja poslovni odnos s tim klijentom (na primer, da li je reč o neposrednom kontaktu ili se poslovni odnos uspostavlja bez fizičkog prisustva jedne stranke. Od kombinacije svih tih činilaca i od raznovrsnosti mogućih kombinacija zavisi rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, koji se razlikuje od jedne do druge institucije. Geografski rizik treba sagledati u korelaciji sa ostalim faktorima rizika kako bi se na kraju dobila procena ukupnog rizika od pranja novca i finansiranja terorizma. Tako, na primer, proizvod niskog rizika u kombinaciji sa strankom iz zemlje visokog rizika daje veći rizik.

Institucije mogu koristiti matricu rizika kao metod za procenu rizika da bi identifikovale stranke koje se nalaze u zoni niskog rizika, one koje se nalaze u zoni nešto višeg rizika, ali je taj rizik još uvek prihvatljiv, kao i one koje nose visok ili neprihvatljiv rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. Kada klasifikuje rizik, obveznik može, uzimajući u obzir sopstvene specifičnosti, takođe da definiše dodatne nivoe rizika od PN/FT. Razvoj i razrada matrice rizika mogu obuhvatiti i razmatranje čitavog dijapazona kategorija rizika, kao što su proizvodi i usluge koje nudi obveznik, stranke kojima su ti proizvodi i usluge ponuđeni, veličina institucije i njena organizaciona struktura itd. Matrica rizika nije nepromenljiva; ona se menja u skladu s promenom okolnosti samog obveznika. Procena rizika pomaže obvezniku da spozna na koji se način rizici od PN/FT mogu razlikovati od jednog do drugog klijenta, proizvoda i/ili geografskog područja, pa mu je zahvaljujući toj spoznaji lakše da usredsredi glavninu svojih napora na područja visokog rizika za poslovanje kojim se bavi.

Sledi primer matrice rizika koja se može razviti na osnovu analize rizika:

SAMO PRIMER

Transakcija Stranka	Transakcija klađenja	Onlajn transakcija	Domaći transfer	Pripejd kartica	Životno osiguranje	Račun HoV	Postal package
Domaći kupac na malo	Srednji	Srednji	Srednji	Srednji	Nizak	Nizak	Srednji
Privatna bankarska stranka	Nema podataka	Visok	Srednji	Visok	Nema podataka	Srednji	Nema podataka
Poslovni klijent SMP	Visok	Visok	Srednji	Visok	Srednji	Srednji	Srednji
Međunarodna korporacija	Srednji	Visok	Srednji	Visok	Srednji	Srednji	Srednji
Kompanija čije su akcije na berzi	Srednji	Srednji	Nizak	Srednji	Nizak	Nizak	Nizak
Politički eksponirano lice	Visok	Visok	Srednji	Visok	Srednji	Srednji	Srednji
Broker HoV	Nema podataka	Srednji	Srednji	Nema podataka	Nema podataka	Srednji	Nema podataka
Slučajna stranka	Srednji	Visok	Srednji	Visok	Nema podataka	Nema podataka	Srednji

Institucija mora voditi računa o tome da identifikacija i analiza rizika budu valjano obrazložene i dokumentovane da bi ih mogla predočiti kao osnovu svoje sektorske politike na planu SPN/FT i odgovarajućih procedura i da bi mogla dostaviti informacije o proceni rizika nadležnim nadzornim organima.

3.4 UPRAVLJANJE RIZIKOM

Rizik od PN/FT specifičan je za svakog obveznika i on zahteva odgovarajući upravljački pristup, primeren nivou i strukturi rizika, kao i veličini samog entiteta. Ciljevi i načela upravljanja rizikom od PN/FT treba da omoguće obveznicima da utvrde odgovarajuću politiku i procedure, uključujući pravila o merama i radnjama koje se preduzimaju radi poznavanja i praćenja stranke, promovisanje visokih etičkih i profesionalnih standarda i sprečavanje namerne ili nenamerne zloupotrebe entiteta za kriminalne aktivnosti.

Za finansiranje upravljanja rizikom od PN/FT potrebno je da se zainteresuje i da se u tome angažuje nekoliko poslovnih jedinica različitih kompetencija i odgovornosti.

Važno je da svaka od tih poslovnih jedinica tačno zna svoju ulogu, nivo ovlašćenja i odgovornost koju snosi u organizacionoj strukturi celokupnog entiteta, kao i unutar strukture finansiranja upravljanja rizikom od PN/FT.

Poželjno je da menadžeri različitih linija poslovanja, koji su odgovorni za upravljanje rizikom na nivou svoje organizacione jedinice, razrade procedure za upravljanje rizikom od PN/FT, tako da te procedure budu primerene konkretnim zadacima organizacione jedinice o kojoj je reč, što sve mora biti usaglašeno s ciljevima i načelima procene rizika od PN/FT na nivou institucije kao celine.

Uprava usmerava svoje poslovne aktivnosti tako što formuliše ciljeve i donosi odluke o strateškim izborima iz kojih se potom izvode načela sektorske politike. Uprava takođe treba da bude u stanju da odredi rizike s kojima je poslovanje suočeno na planu PN/FT i da uzme u obzir konačne ciljeve i strategije celog entiteta. Za stvarnu primenu strategije, sektorske politike i procedura važno je kako se one dokumentuju i prenose. U tom pogledu mogu koristiti, na primer, zvanično proklamovani ciljevi obveznika, poslovna načela ili strateške vizije. Uprava takođe daje smernice za uspostavljanje i primenu okvira kontrole PN/FT i nadzor nad tom primenom, a snosi i odgovornost za strateške izbore, kao i za sve ostale odluke koje na tom planu treba doneti.

Uprava treba da bude aktivno uključen u analizu i uočavanje rizika od PN/FT i treba da preduzima adekvatne mere kontrole (na primer, tako što će opredeliti dovoljno sredstava za uspostavljanje odgovarajućeg sistema nadzora ili obuke). Uprava će na taj način dobiti podršku od funkcija koje poseduju relevantno znanje i iskustvo (funkcije usaglašavanja, bezbednosna funkcija, funkcija upravljanja rizikom, komercijalne funkcije itd.). Uprava takođe treba da pomno vodi računa da obveznik ne prihvati kao klijente ona lica o kojima entitet nema nikakvog znanja ni iskustva ili da im ne pruža usluge i proizvode, a u isti mah treba da obezbedi da se u dovoljnoj meri vodi računa razvojnoj fazi, kao i o fazi koja neposredno prethodi uvođenju novih proizvoda i usluga. U tom smislu je važno da članovi menadžerskog tima koji učestvuju u procesu odlučivanja imaju dovoljno ovlašćenja da mogu da donesu i sprovede neophodne odluke (ili da dovedu do toga da se te odluke sprovedu u praksi).

Liderske sposobnosti menadžmenta za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao i opredeljenost menadžmenta za te zadatke predstavljaju važne aspekte u sprovođenju pristupa zasnovanog na proceni rizika. Uprava mora da ohrabri regulatorno usklađivanje i da obezbedi da zaposleni strogo poštuju interne procedure, sektorsku politiku, praksu i procese čiji je cilj ublažavanje i kontrola PN/FT. Uprava takođe treba da podstiče etičku kulturu poslovanja i etičko ponašanje. Etičko ponašanje je profesionalna, individualna odgovornost kada su pojedinci svesni svojih prava, interesa i želja drugih aktera i savesno ih uzimaju u obzir, otvoreni za nove ideje i spremni da zadatke rešavaju na transparentan način, a istovremeno su voljni da preuzmu odgovornost i da se smatraju odgovornima za odluke koje donose i poteze koje preduzimaju. Etička poslovna kultura odražava klimu i atmosferu u kojoj poslovni entitet, sagledan u jednom širem smislu, postupa ili se ponaša na način koji može uvek da obrazloži i za koji uvek snosi odgovornost. Reč je o kulturi u kojoj je takva profesionalna, individualna odgovornost stimulisana i nagrađena, i u kojoj ne samo da se poštuje slovo zakona već i duh zakona. Elementi koji leže u osnovi te kulture jesu stalno usaglašavanje i uravnotežavanje interesa, uravnoteženi i konzistentni postupci, otvorenost za diskusiju, prednjačenje vlastitim primerom, realna izvodljivost postupaka, izvršenje (donetih odluka) i transparentnost.

3.4.1 Sektorske politike i procedure

Kada se utvrde i analiziraju rizici, primenjuje se strategija upravljanja rizikom od PN/FT kako bi se obvezniku omogućilo da sprovodi odgovarajuću sektorsku politiku i procedure za smanjenje rizika i njihovo ublažavanje do prihvatljivog nivoa, u nadi da će se izbeći rizici po ugled kuće, rizici poslovanja, rizici da regulatorni organ izrekne kaznu i razni drugi oblici rizika.

Sektorske politike i procedure odobrava menadžment i one važe za sve poslovne jedinice, filijale i kompanije-ćerke u kojima dati entitet ima većinski paket. Oni treba da budu takvi da omoguće razmenu informacija između poslovnih jedinica, filijala i kompanija-ćerki s većinskim paketom akcija uz adekvatne mehanizme zaštite poverljivosti i korišćenja razmenjenih informacija. Procenom rizika i razvojem odgovarajućih sektorskih politika i procedura obveznik obezbeđuje kontinuitet upravljanja rizikom od PN/FT uprkos svim promenama do kojih bi moglo doći u sastavu menadžmenta ili zaposlenih ili strukturi preduzeća.

Sektorske politike i procedure treba da omoguće obvezniku da delotvorno upravlja identifikovanim rizicima i ublaži ih, kao i da usredsredi svoje napore na one oblasti svog poslovanja koje su u većoj meri podložne zloupotrebama u cilju PN/FT. Što je rizik veći, to se mora primeniti više kontrolnih mera.

Obveznik može da primeni adekvatnu kontrolu rizika od PN/FT za proizvode višeg nivoa rizika tako što će utvrditi ograničenja za transakcije i/ili propisati da je neophodno obezbediti dozvolu menadžmenta ako se poveća vrednost određenih parametara. Isto tako, razvoj i primena kategorija rizika za stranke (klijente) uporedo s radnjama i merama koje se preduzimaju radi poznavanja i praćenja stranke i merama sprovedenim u cilju nadzora nad transakcijom, na osnovu svih tih kategorija rizika, mogu predstavljati jednu od strategija za upravljanje potencijalnim rizicima od PN/FT koje su imanentne samim vrstama stranaka. Zato će biti potrebno razraditi posebnu sektorsku politiku i procedure vodeći računa o poznavanju i praćenju stranaka, nadzoru nad transakcijama, pomnom evidentiranju i podnošenju izveštaja upravi za sprečavanje pranja novca.

3.4.2 Obuka

Obveznik mora da obezbedi da svaki zaposleni razume svoju ulogu u procesu upravljanja rizikom od PN/FT, kako bi bilo moguće obezbediti pravilnu detekciju i odgovarajući nadzor rizika. Stoga su obuke za zaposlene koji su u neposrednom kontaktu s klijentima ili koji obavljaju transakcije od presudnog značaja u postupku upravljanja rizikom od PN/FT. Ograničavajući faktor u tom procesu može biti nedostatak odgovarajućih kadrova ili ako nije sprovedena odgovarajuća obuka. Svi zaposleni od nivoa izvršilaca do najvišeg rukovodstva, moraju biti svesni rizika od PN/FT.

Na osnovu odredaba Zakona (o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma), obveznik je dužan da obezbedi redovno stručno usavršavanje, obuku i unapređenje znanja svih zaposlenih koji su zaduženi za otkrivanje i sprečavanje PN/FT. Stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih i usredsređivanje na tehnike koje se koriste za PN/FT, propise koji važe u toj oblasti, interne propise obveznika, uključujući listu indikatora za prepoznavanje transakcija ili lica za koje postoje osnovi sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma posebno važni.

Najbolji način da se obezbedi odgovarajuća obuka jeste izrada godišnjeg programa stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih. Obveznik

mora prilagoditi program nastave ovlašćenjima i zadacima zaposlenih koji se bave pitanjima pranja novca i finansiranja terorizma, kao i potrebama novozaposlenih radnika, onih koji su u neposrednom kontaktu sa strankama ili koji obavljaju transakcije, ili onih koji su odgovorni za nadzor sprovođenja propisa i internih akata o PN/FT. Obveznik proverava znanje svojih zaposlenih u toj oblasti barem jednom godišnje, a rezultate te provere čuva najmanje godinu dana.

3.5 NADZOR I PREISPITIVANJE RIZIKA

Menadžment bi trebalo da bude u stanju da na odgovarajući način upravlja rizicima od PN/FT, da proverava nivo sprovođenja i funkcionisanja kontrole rizika od PN/FT, kao i da utvrdi da li donete mere za upravljanje rizikom odgovaraju proceni rizika datog obveznika. Zbog toga obveznik treba da uspostavi odgovarajući i trajni proces nadzora i preispitivanja rizika od PN/FT. Taj proces treba da se sprovodi u sklopu funkcije kontrole poslovanja, kako bi se obezbedilo da se svi predviđeni postupci redovno primenjuju; u sklopu nadzora kada se periodično prati da li se poštuju utvrđene sektorske politike i da li su svi sistemi u funkciji; i u sklopu revizije, kada se utvrđuje da li su sektorske politike i procesi u skladu sa Zakonom i da li se sprovode na adekvatan način.

3.5.1 Proces praćenja i nadzora

Redovni izveštaji koji se podnose Upravi za sprečavanje pranja novca treba da sadrže podatke o rezultatima procesa praćenja, nalaze unutrašnjih kontrola, izveštaje organizacionih jedinica zaduženih za nadzor i upravljanje rizikom, izveštaje interne revizije, izveštaje lica ovlašćenih za otkrivanje, praćenje i prijavljivanje svih sumnjivih transakcija, kao i zaključke nadzornih organa utvrđene u izveštajima o terenskoj inspekciji mera za sprečavanje PN/FT. Upravi treba dostaviti sve važne informacije koje će joj omogućiti da proveri nivo kontrole i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i moguće posledice po poslovanje institucije ako mehanizmi kontrole i sprečavanja ne funkcionišu valjano.

U izveštajima o riziku treba ukazati na to da li su utvrđene odgovarajuće mere kontrole i suzbijanja, da li su one adekvatne i da li se u potpunosti primenjuju da bi obveznik mogao da se zaštiti od eventualne zloupotrebe u cilju PN/FT.

Proces nadzora i preispitivanja treba da obuhvati i proveru izloženosti riziku od PN/FT za sve stranke, proizvode i aktivnosti, kao i da obezbedi primenu odgovarajućih sistema kontrole i sprečavanja, a u cilju identifikovanja problema i ukazivanja na njih pre no što bi moglo da dođe do bilo kakvih negativnih posledica po poslovanje obveznika. Taj proces može takođe skrenuti pažnju obvezniku na sve potencijalne propuste, na primer na propust da se uvedu obavezne zakonodavne komponente u sektorsku politiku i utvrde procedure, na nedovoljne ili neodgovarajuće mere i radnje poznavanja i praćenja stranke ili na to da nivo svesti o riziku koji nije sasvim primeren potencijalnoj izloženosti rizicima od PN/FT.

3.5.2 Ovlašćeno lice

Institucija može da ima posebnu organizacionu jedinicu za upravljanje rizikom od PN/FT: ovlašćeno lice. Ovlašćeno lice se imenuje na nivou uprave. Ovlašćeno lice ima važan zadatak u utvrđivanju procesa procene rizika i u procesu nadzora i preispitivanja upravljanja rizikom od PN/FT. Zadaci koje treba da ima ovlašćeno lice su sledeći:

- Razvoj sektorske politike i procedura za sprečavanje i otkrivanje PN/FT;
- Koordinacija aktivnosti na planu upravljanja rizikom od PN/FT;

- Učešće u obuci i savetovanju poslovnih jedinica u vezi s pitanjima koja se tiču rizika od PN/FT;
- Nadzor nad sprovođenjem sektorske politike i procedura u vezi sa sprečavanjem PN/FT;
- Ako je potrebno, obezbeđivanje adekvatne kontrole stranaka, transakcija i proizvoda koji su ranjiviji na rizike;
- Podnošenje izveštaja upravi.

3.5.3 Revizija

Pored stalnog praćenja i preispitivanja rizika od PN/FT, obveznik takođe treba da ima internu reviziju da bi mogao nezavisno da proceni sistem upravljanja rizikom od PN/FT. Uprava treba da obezbedi da obim interne revizije bude u skladu s nivoom rizika od PN/FT kome je sam entitet izložen. Nezavisnu proveru mogu da sprovedu interni revizori, eksterni revizori, stručni konsultanti ili druga kvalifikovana lica koja nisu neposredno angažovana na primeni ili u funkcionisanju sistema upravljanja rizikom od PN/FT u tom entitetu.

3.5.4 Preispitivanje procene rizika od PN/FT

Obveznik mora neprestano ažurirati procenu rizika od PN/FT tako što će utvrditi i opisati postupak periodičnog preispitivanja te procene. Obveznik stoga mora neprestano biti u toku s najnovijim metodima i trendovima u oblasti PN/FT, događajima koji se zbivaju na međunarodnom planu u oblasti sprečavanja PN/FT, a mora biti neprestano u toku s promenama domaćeg zakonodavstva. Takvim preispitivanjem može obuhvatiti i procenu resursa za upravljanje rizikom, kao što su obezbeđena finansijska sredstva i kadrovska rešenja, a može utvrditi i buduće potrebe koje su važne za prirodu, veličinu i složenost njegovog poslovanja.

Takvom preispitivanju treba pristupiti i onda kada se menjaju poslovna strategija ili spremnost na prihvatanje određenog nivoa rizika datog obveznika ili onda kada se uoče izvesni nedostaci na planu efikasnosti utvrđenih mera. Kada obveznik namerava da uvede novi proizvod ili vid delatnosti, pre no što se taj novi proizvod ili vid delatnosti ponude strankama, odnosno klijentima, treba izvršiti procenu rizika tog proizvoda od PN/FT.